

УДК 159.923.2

*Н.І. Жигайло*

## ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У статті висвітлено психологічні особливості ціннісних орієнтацій студентської молоді. Виходячи з дослідних даних, які містить стаття, ціннісні орієнтації є компонентом не тільки свідомості, але й поведінки, життєвим здобутком індивіда, одним із центральних особистісних утворень, що детермінують процес становлення духовності, визначають мотивацію поведінки особистості і перебіг її діяльності.

**Ключові слова:** ціннісні орієнтації, система цінностей, студентська молодь, психологічний тренінг.

В статті рассмотрено психологические особенности ценностных ориентаций студенческой молодежи. Исходя из исследованных данных, которые содержит статья, ценностные ориентации являются компонентом не только сознания, но и поведения, жизненным достижением индивида, одним из центральных личностных образований, которые детерминируют процесс становления духовности, определяют мотивацию поведения личности и перебежал ее деятельности.

**Ключевые слова:** ценностные ориентации, система ценностей, студенческая молодежь, психологический тренинг.

Психологічні тлумачення цінностей особистості зводять їх до психодинаміки потягів (З. Фройд, К. Юнг), особистісного зростання (С.Д. Максименко), ототожнюють із потребами (А. Маслоу), особистісним смыслом (Г. Оллпорт), похідними від мотивів діяльності утвореннями (Д.О. Леонт'єв), характеристикою усього, що підтримує людські здатності до життя (Е. Фромм), переконаннями (М. Рокич), соціальними настановленнями (В.А. Ядов), регуляторами потоків інформації (когнітивність), одухотвореними явищами людського буття (І.П. Маноха), утвореннями свідомості й самосвідомості людини, в яких віддзеркалені актуальні життєві потреби, інтереси, погляди і ставлення до дійсності й себе (М.Й. Боришевський).

«Світ цінностей, – пише А. Здравомислов, – це, перш за все, світ культури в широкому розумінні слова, це сфера духовної діяльності людини, її моральної свідомості, її прихильність – тих оцінок, в яких виявляється міра духовного багатства особистості» [2].

Ціннісні орієнтації є компонентом не тільки свідомості, але й поведінки, життєвим здобутком індивіда, одним із центральних особистісних утворень, що детермінують процес становлення духовності, визначають мотивацію поведінки особистості і перебіг її діяльності (Б.Г. Анан'єв; І.С. Кон; Д.О. Леонт'єв, К.В. Шоро-

хова). Цінності інтегрують розвиток когнітивно-інтелектуальної та емоційно-вольової сфер особистості, її поведінки в процесі духовного становлення (С.Д. Максименко [3-5], М.Й. Боришевський [1], В.П. Москалець [6], М.В. Савчин [8]).

Система цінностей – це результат духовної роботи суспільства; це діюча сторона суспільної свідомості, взятої в єдності всіх її форм. Вона певним чином пронизує всі форми суспільної свідомості, об'єднуючи певні інтереси різними ідейними, моральними та естетичними засобами, і стає важливим джерелом безпосередніх мотивів поведінки, стимулів людської діяльності.

Ціннісні орієнтації – це «соціальні, економічні, політичні, моральні, релігійні, естетичні, гносеологічні, онтологічні та/або ідеологічні засади оціночних суджень суб'єкта про оточуючу дійсність, ті чи інші її сторони, сфери, об'єкти, які утворюють змістову сторону спрямованості особистості». Це явище динамічне, оскільки кожне нове покоління засвоює цінності попереднього крізь призму власного сприйняття, додаючи власні цінності. Звичайно, процес зміни ціннісних орієнтацій безпосередньо пов'язаний із змінами в економічному, культурному, політичному та інших сферах життя суспільства певної країни.

Систему цінностей соціального суб'єкта можуть складати сутнісно-життєві уявлення про добро і зло, щастя, мету і сутність життя та універсальні:

- 1) вітальні (життя, здоров'я, особиста безпека, добробут, сім'я, родичі, освіта, правопорядок);
- 2) суспільного визначення (працелюбство, соціальний статус та ін.);
- 3) міжособистісного визначення (чесність, альтруїзм, доброзичливість);
4. демократичні (свобода слова, совісті, національний суверенітет);
- 5) партикулярні (належність до малої батьківщини, сім'ї);
- 6) трансцендентні (віра в Бога, прагнення до абсолюту) цінності.

Базові цінності – прагнення до істини, творчості, краси, орієнтація на добро, співучасть, честь і гідність – конкретизуються і виступають підвалинами вибору цілей та умов загальнозначущої діяльності. Вони складають ядро загальнолюдських цінностей.

Зупинимось на основних властивостях цінностей. Їх можна поділити на три категорії:

- 1) Ті цінності, які для однієї людини є цінними, інша особа може недооцінювати, або зовсім не вважати за цінність. Отже, однією із найхарактерніших властивостей цінностей є її суб'єктивність.
- 2) Пріоритетне значення мають індивідуальні цінності людини над суспільними. Ієрархія індивідуальних цінностей є своєрідною ланкою, яка зв'яже окрему людину і суспільство. Тобто, є духовний світ людини і певна куль-

тура суспільства, які взаємопов'язані та взаємодіють за допомогою цінностей окремої людини.

- 3) Ще одна особливість полягає у тому, що ціннісні орієнтації не можуть бути заданими чи принесеними кимсь ззовні. Вони – результат діяльності конкретної людини. Ціннісні орієнтації – це певна сукупність ієрархічно пов'язаних між собою цінностей, які задають спрямованості людському життю. У філософському словнику ціннісні орієнтації – «важливі елементи внутрішньої структури особистості, які закріплені життєвим досвідом особистості, всією сукупністю його переживань».

Ціннісні орієнтації людини складаються в певну систему. Серед всієї ієрархії цінностей можна виділити ті, які є загальнолюдськими, або глобальними, тобто властиві переважній більшості людей, наприклад: Свобода, Праця, Творчість, Гуманізм, Солідарність, Чесність, Вихованість, Інтелігентність, Сім'я, Нація, Народ, Діти. Зниження значення цих цінностей викликає в нормальному суспільстві серйозні занепокоєння.

На групі студентів було проведено психологічне дослідження ціннісних орієнтацій. При інтерпретації отриманих даних необхідно враховувати, що, показники, які виходять за межі діапазону від 4 до 7 стенів, є зависокими чи заниженими, а всі показники, що знаходяться у цьому діапазоні, можна вважати близькими до середнього значення.

Інтерпретацію даних за шкалою термінальних цінностей можна здійснити за допомогою відсоткового зрізу термінальних цінностей студентів (табл. 1).

Таблиця 1

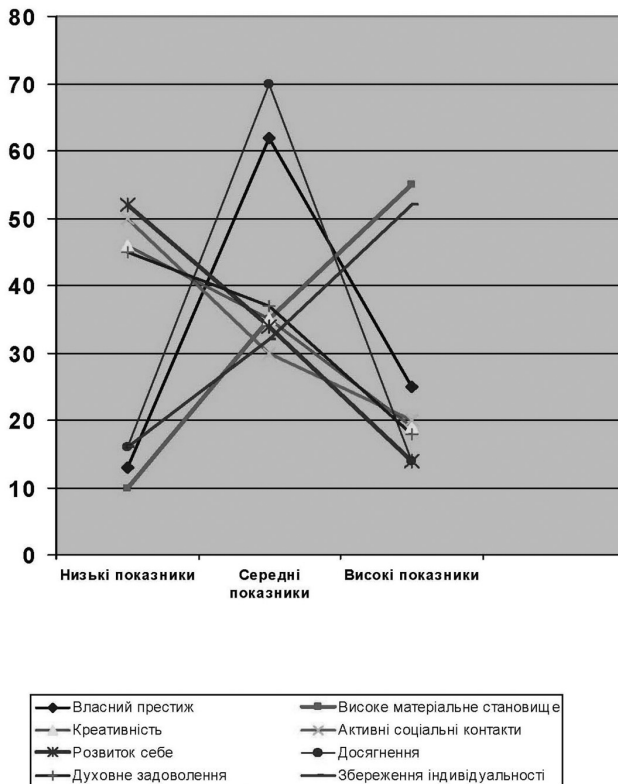
## Відсотковий зріз термінальних цінностей студентів

№ з/п	Термінальна цінність	Низькі показники, %	Середні показники, %	Високі показники, %
1	Власний престиж	13	62	25
2	Високе матеріальне положення	10	35	55
3	Креативність	46	35	19
4	Активні соціальні контакти	50	30	20
5	Розвиток себе	52	34	14
6	Досягнення	16	70	14

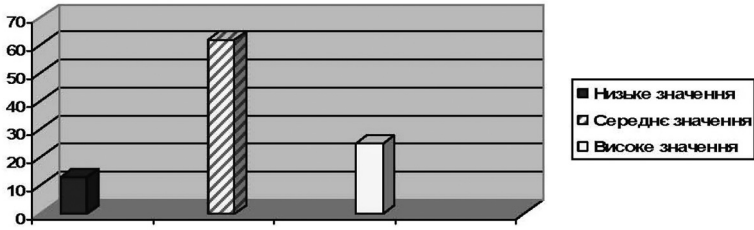
№ з/п	Термінальна цінність	Низькі показники, %	Середні показники, %	Високі показники, %
7	Духовне задоволення	45	37	18
8	Збереження індивідуальності	16	32	52

На основі результатів, поданих у таблиці 1, побудований графік зрізу термінальних цінностей (рис. 1).

Показник «власний престиж» віддзеркалює бажання людини до визнання, поваги, оцінки з боку інших, як правило, більш значущих осіб, до думки яких вона прислухається найбільше, на чю думку вона орієнтується, в першу чергу у своїх судженнях, вчинках і поглядах. Значення цього показника серед опитаних є середнім, тобто в межах норми (4–7 стенив).



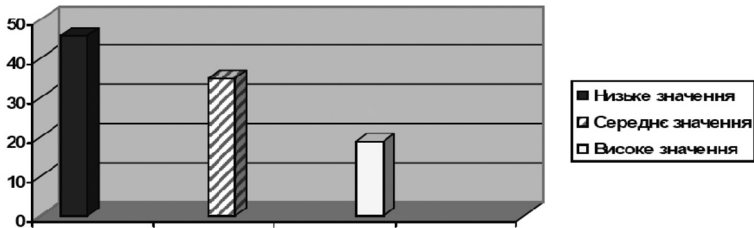
Показник «Зріз термінальних цінностей»



*Показник «Власний престиж»*

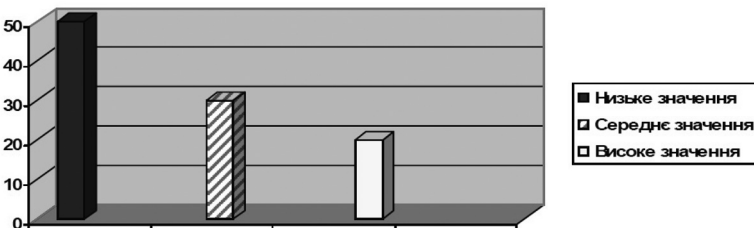
Показник «Високе матеріальне становище» віддзеркалює бажання людини до кращого рівня свого матеріального становища. Аж 55% опитаних надали йому значення, що перевищує норму. Це є доказом того, що ці люди часто бувають упевнені, що матеріальний достаток є головною умовою життєвого добробуту. Високий рівень матеріального становища для таких людей часто буває головним для розвитку почуття особистого значення і завищеної самооцінки.

*Показник «Високе матеріальне становище»*



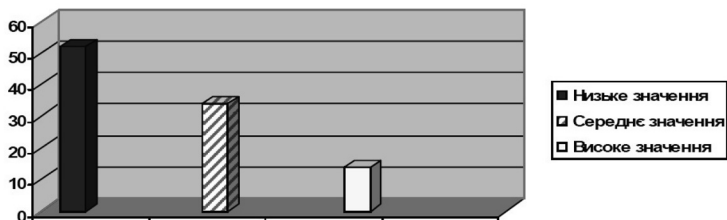
*Показник «Креативність»*

Показник «Креативність» ілюструє мету людини до реалізації своїх творчих можливостей, внесення різноманітних змін у всі сфери свого життя. За даними дослідження 46% опитаних не надають достатнього значення показнику «креативності».



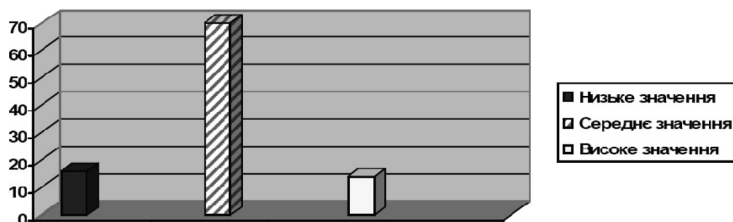
### Показник «Активні соціальні контакти»

Низький стен за даним показником вказує на небажання людини до встановлення сприятливих взаємовідносин із іншими людьми. За даними дослідження частка студентів, у яких цей показник нище норми, на 20% перевищує частку студентів з середніми показниками.



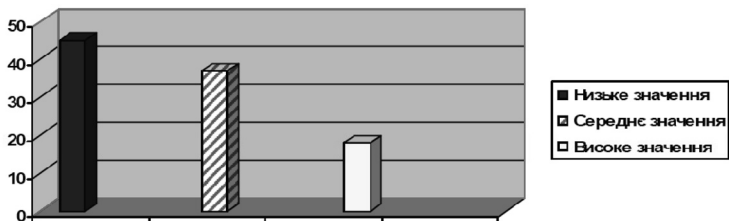
### Показник «Розвиток себе»

Показник «Розвиток себе» відображає зацікавленість людини до об'єктивної інформації про особливості свого характеру, своїх здібностей, інших характеристик своєї особистості. Знову ж, група результатів із низьким значенням перевищує групу із середніми показниками на 18%.



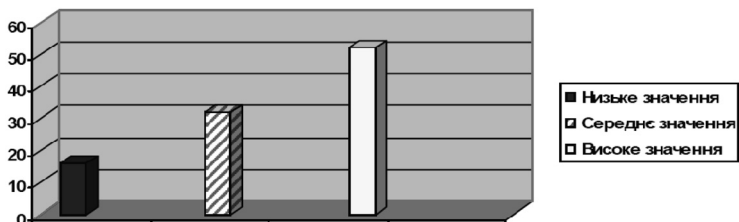
### Показник «Досягнення»

Високий бал за цим показником говорить про мету людини – досягнення конкретних результатів у різні періоди життя. Показники із середнім значенням складають 70%. Це говорить, що значна більшість молодих людей адекватно сприймають досягнення мети.



#### Показник «Духовне задоволення»

Цей показник констатує мету людини до отримання морального задоволення у всіх сферах свого життя. Люди, які отримали високий стень за даним показником, як правило, вважають, що головне – робити тільки те, що цікавить і приносить задоволення. 45% студентів надали йому низького значення.



#### Показник «Збереження особистої індивідуальності»

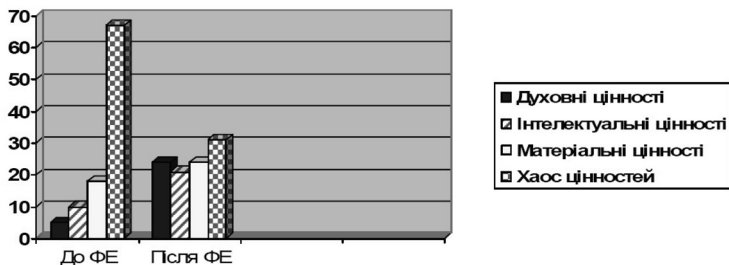
#### Порівняльний аналіз результатів формування ціннісних орієнтацій студентської молоді

Після формуючого експерименту повторно було проведено дослідження ціннісних орієнтацій за опитувальником ОТеЦ. По закінченні тренінгу знову було поставлено експериментальній групі запитання: «Визначіть, будь ласка, основну ціннісну орієнтацію вашого життя?»

- 1 – матеріальну
- 2 – духовну
- 3 – інтелектуальну
- 4 – не можу визначити основну ціннісну орієнтацію свого життя»

Отримані дані значно відрізняються від попередніх. Духовні цінності зросли у порівнянні з дотренінговими результатами на 19%, інтелектуальні – на 11%, матеріальні – на 6%. І 36% опитаних визначились зі своїми основними ціннісними орієнтаціями. У кінцевому варіанті хаос цінностей зменшився до 31% від 67%, що свідчить про позитивний вплив вправ на визначення ціннісних орієнтацій студентської молоді.

Після формуючого експерименту студентам було запропоновано ще раз дослідити свої ціннісні орієнтації за допомогою психологічного дослідження ціннісних орієнтацій за опитувальником ОТеЦ. Кінцеві результати значно відрізнялись від початкових.



*Ціннісні орієнтації групи студентів до і після ФЕ (формуючого експерименту)*

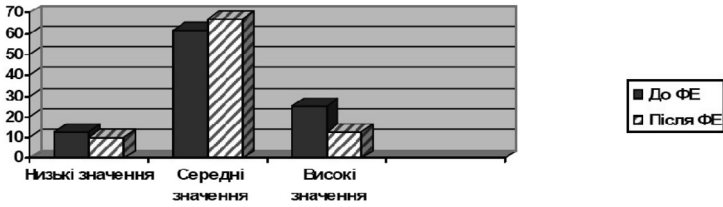
Таблиця 2

**Відсотковий зріз термінальних цінностей студентів**

№ з/п	Термінальна цінність	Низькі показники, %	Середні показники, %	Високі показники, %
1	Власний престиж	10	67	13
2	Високе матеріальне положення	14	42	44
3	Креативність	39	54	7
4	Активні соціальні контакти	41	44	15
5	Розвиток себе	33	52	15
6	Досягнення	14	72	14
7	Духовне задоволення	39	47	14
8	Збереження індивідуальності	17	36	47

Аналізуючи отримані результати, можна зробити висновок, що тренінг формування ціннісних орієнтацій позитивно вплинув на групу досліджених. Усі показники зросли в середньому діапазоні (4–7 стенів), а, отже, відповідно, зменшились в діапазоні низьких і високих значень. Це свідчить, що після формуючого експерименту (ФЕ) більшість студентів змогли правильно оцінити свої ціннісні прагнення.





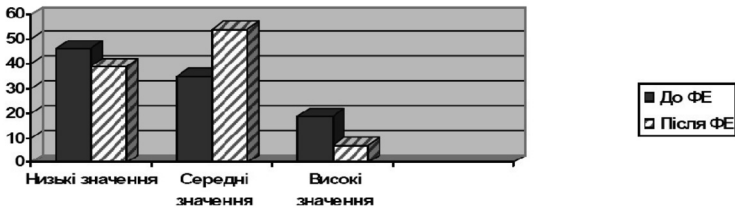
Показник «Власний престиж»

З рисунка видно, що, до формуючого експерименту у показнику «Власний престиж» переважали середні значення. Це хороший результат, який показує, що студенти об'єктивно сприймають цінність власного престижу. Проте після тренінгу, все ж, зменшились показники низьких і високих значень та зросли середні.



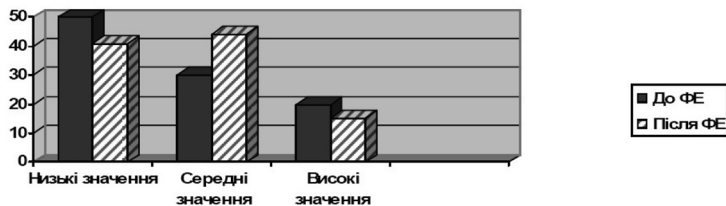
Показник «Високе матеріальне становище»

Якщо до формуючого тренінгу різниця між високими і середніми значеннями досягала 20%, то після нього вона знизилась аж до 2%. Після психокорекційних вправ середні значення зросли на 7%, а високі знизились на 9%.



Показник «Креативність»

Якщо до формуючого експерименту показник креативності був найвищим в діапазоні низьких значень, то після нього – в діапазоні середніх. Крайні значення зменшились (високі на 8%, а низькі на 7%).



Показник «Активні соціальні контакти»

Якщо до психокорекційних вправ цей показник переважав серед низьких значень, то після них – поміж середніх. Ці середні значення зросли від 30% до 44%, в той час як низькі зменшились до 41% від 50%, а високі – до 15% від 20%, а отже, помітно значні позитивні зміни в напрямку нормалізації показника.

Показник «Розвиток себе» також після тренінгу зріс у діапазоні середніх значень, коли до він був найвищим у діапазоні низьких значень. Після психокорекційного експерименту в цьому діапазоні він знизився до 33%, натомість показник «розвиток себе» зріс у «середніх значеннях» на 8%.

Показник «Досягнення» до формуючого тренінгу переважав у середніх значеннях (70%). Проте після нього він все ж таки знову ж зріс у цьому діапазоні до 72%, за рахунок його зниження серед низьких показників на 2%.

Якщо до психокорекційних вправ показник духовного задоволення був найвищим серед низьких значень, то після використання тренінгу він зменшився в крайніх позиціях (на 6% поміж низьких значень і на 4% поміж високих). Таким чином показник «духовного задоволення» зріс на 10% в діапазоні середніх значень і вони стали переважаючими.

Показник «Збереження власної індивідуальності» мав переважаючі високі значення як і до, так і після психокорекційного тренінгу. Проте, все ж, після впливу він знизився в діапазоні високих значень на 5% і зріс в діапазоні середніх на 4%.

Отже, можна зробити висновок, що психокорекційні вправи позитивно вплинули на формування ціннісних орієнтацій студентів. У результаті тренінгу помітне значне покращення результатів, їх наближення до середніх значень. Переважно після експерименту крайні показники зменшувались на 5–9% і відбувся розподіл з перевагою в діапазоні середніх значень.

### Список використаних джерел

1. Боришевський М. Національна самосвідомість у громадянському становленні особистості. – К., 2000. – 76 с.
2. Здравомыслов А. Т. Потребности. Интересы. Ценности. – М., 1986.
3. Максименко С.Д. Основи генетичної психології. – К., 1998.

4. Максименко С.Д. Розвиток психіки в онтогенезі: [В 2 т.]. – К.: Форум, 2002.
5. Максименко С.Д. Генезис существования личности. – К.: Издательство ООО «КММ», 2006. – 240 с.
6. Москалець В.П. Психологія релігії: Посібник. – К., 2004.
7. Психологія. З викладом основ психології релігії / За ред. о. Ю. Макселона. – Львів, 1998.
8. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навч. посібник – К., 2005.
9. Фромм Е. Психоанализ и религия // Сумерки богов. – М., 1989.
10. Хоронжий А.Г. Соціологія релігії: Курс лекцій. – Львів, 2005.

In the articles the lighted up psychological features of the valued orientations of student young people. Coming from experimental information which are contained by the article, the valued orientations are the component of not only consciousness but also conduct, vital achievement of individual, one of central personality educations, which determiniruyut becoming spirituality, determine motivation of conduct of personality and ran across its activity.

**Key words:** valued orientations, system of values, student young people, psychological training.

*Отримано: 30.09.2009*

**УДК 159.992.72**

*М.М. Захарова*

## **ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ КАТЕГОРІЇ ІНТЕЛЕКТУ В КОНТЕКСТІ РІЗНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕОРІЙ ТА ПІДХОДІВ**

У статті здійснюється аналіз категорії «інтелект» в контексті різних теоретичних підходів. Зазначається, що кожен з них робить свій потужний внесок у виявлення природи інтелекту, однак жоден з них не характеризує повною мірою психологічну сутність даного явища, що ускладнює його експериментальні дослідження. Зазначається також, що залежно від проблем, які стоять перед дослідником, може виявитися найбільш адекватним той чи інший підхід і, що їх плюралізм є цілком закономірним явищем.

**Ключові слова:** інтелект, імпліцитні теорії, експліцитні теорії, підходи до вивчення інтелекту: психометричний, біологічний, когнітивний, контекстуальний, системний, феноменологічний, генетичний, соціокультурний, процесуально-діяльнісний, освітній, інформаційний, функціонально-рівневий, регуляційний.